

Posudek disertační práce

Autorka: Mgr. Jana Kostrounová

Název: Politický islám v praxi: jeho vliv na proces demokratizace a sekularizace po tuniské a egyptské revoluci 2011

Vypracoval:

Mgr. Daniel Křížek, Ph.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická ZČU v Plzni

Sedláčkova 15

306 14, Plzeň

Autorka si vybrala velmi aktuální, zajímavé a z hlediska studovaného oboru rozhodně relevantní téma. Předložená práce kompilačního charakteru vychází pouze ze sekundární literatury, které existuje poměrně velké množství vzhledem k velké pozornosti, kterou odborná obec věnuje z různých perspektiv arabskému jaru a také časovému odstupu, který nás dělí od sledovaného období let 2011 až 2014. V tomto ohledu mě překvapilo, že autorka nevyužila některé české tituly, mezi nimi z pera Heleny Burgrové (Hrdina povstání? Příběh egyptské armády v revolučním Egyptě, 2013), Ondřeje Beránka (Arabské revoluce: demokratické výzvy, politický islám a geopolitické dopady, 2013) či Miloše Mendela (Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě, 2015), na to má však samozřejmě plné právo.

Svou analýzu porevolučního vývoje v Tunisku a Egyptě s důrazem na roli islamistických aktérů rámuje teorií nedemokratických režimů, teorií tranzice a demokratizace. Propojení autorčiných rozborů transformačních procesů s východisky prezentovanými v rámci výkladu uvedených teorií se mi však nejvíce jeví jako zcela přesvědčivé či přehledné. Musím však zároveň uvést, že nejsem politolog a v daném oborovém teoreticko/metodologickém diskurzu čelím značným limitům. Cílem práce bylo „analyzovat demokratickou tranzici a proces sekularizace...po revolučních událostech roku 2011...“ (str. 11). Autorka dále říká, že „hlavní přínos [práce] spočívá v detailním rozboru míry ovlivnění procesu demokratizace a sekularizace islamistickým proudem“ ve sledovaných zemích (str. 12). Řekl bych, že zatímco procesu demokratizace je věnováno systematické úsilí a adekvátní prostor, odpovědi na otázky spojené se sekularizací musí čtenář hledat spíše mezi řádky. Tento problém se projevuje už v kapitole 1.1, kde v předložených hypotézách sekularizace nijak nefiguruje. A pokud jde o tyto hypotézy, jsou samy o sobě formulovány nešťastně (níže se k nim vyjadřuji širěji), jde spíše o teze, výzkumné pracovní otázky.

Z předložené práce je patrný autorčin vážný zájem i úsilí, výsledný text však zatěžují jisté nedostatky obsahového i formálního rázu, které mu mohou ubírat na přesvědčivosti a také čtivosti. V rámci obecných připomínek bych uvedl následující. Vzhledem k tomu, že jde o již poměrně dobře zpracované téma a není tedy snadné vytvořit vyloženě originální práci, o to více je podle mého soudu třeba soustředit se na precizní a hlubokou syntézu dostupných zdrojů a věnovat péči přehledné a vyvážené struktuře. Autorce rozhodně nevyčítám jistou povrchnost, která je při daném tematickém záběru nevyhnutelná. Mohla se však určitě vyhnout tomu, aby na různých místech v různých kapitolách opakovala tytéž informace nebo závěry – pro příklad bych uvedl kauzu egyptské ústavy z roku 2012, o které sděluje až na výjimky v podstatě totéž v kapitolách 4.3, 6.3, 7.6 a 9 - přitom nikde nenalezneme souhrnnou komplexnější analýzu tohoto z pohledu této práce stěžejního dokumentu. Redundance je tedy jedním z problémů.

V různých částech práce je často dominantní jeden zdroj nebo několik málo zdrojů, které jsou kompilovány dosti mechanicky, celé pasáže jsou někdy poněkud těžkopádně parafrázovány bez, alespoň se mi to tak jeví, důkladné pozornosti věnované obsahu - z toho pak vyplývá i to, že si autorka místy protiřečí. Významně větší prostor je v práci věnován Egyptu oproti Tunisku. V práci je celá řada míst, kde bych očekával odkaz na použitý zdroj. Postrádám definice některých významných pojmů, text obsahuje řadu faktických chyb, místy je text hůře srozumitelný.

Po podrobném prostudování textu nabízím níže autorce množství postřehů, komentářů a kritických poznámek, jakož i námětů do případné diskuze k řešeným otázkám, dělených zjednodušeně do několika kategorií. Část rozvíjí právě uvedenou kritiku, část zahrnuje i další podněty. Samozřejmě je pouze na ni, jak s tím naloží, nakonec nemusíme sdílet stejnou perspektivu. Mám-li formulovat stručné celkové hodnocení předložené studie, pak bych řekl, že autorka odvedla velký kus práce, přičemž zvláště některé části jsou poměrně zdařilé, ovšem celek se mi jeví jako nedotažený či nehotový. Snad je na vině časová tíseň při dokončování práce, ovšem důsledná revize by kvalitu celého textu zcela jistě významně zvýšila.

Koncepce a struktura práce, metodologické aspekty

- Kap. 3.2 Mobilizace na univerzitní půdě se týká pouze Egypta
- Proč se v kapitole 3.5 s názvem Gamal Mubarak píše o Tunisku?
- Kap. 4 – jde vlastně jen o jakýsi úvod pro kapitolu 7, mělo by to v úvodu kapitoly být uvedeno, navíc se potom v kapitole 7 řada informací opakuje. Nebylo by lepší sloučit je dohromady?
- Kap. 9 nepředstavuje vyloženě syntézu, je spíše opakováním řečeného v kapitolách 7 a 4.
- V práci se objevují rozpory, někdy si autorka protiřečí (např. str. 25 – „Z tohoto pohledu je zřejmě vhodnější ukotvit tranzici jako jakoukoli změnu ústíci do proměny režimu v jiný“ – přitom třeba na str. 126 mluví v případě MB o snahách ukončit zřejmě demokratickou tranzici)
- Daleko většího prostoru se dostává Egyptu oproti Tunisku, např. v kapitole sedmé je 34 stran věnováno Egyptu a jen 9 Tunisku, podobně dále v kap. 8.2
- Str. 11 slibuje analýzu „ovlivnění jejich politické kultury západními idejemi v rámci demokratizačního procesu po revolučních událostech roku 2011“ – žádnou systematicky podanou odpověď v práci nenalézám
- Str. 13 – „dizertace se zaměří na...etapu liberalizace a fázové demokratizace“ – nejsem politolog, možná to nebylo třeba, ale kromě strany 30 v rámci kapitoly 2 se spojení fázová demokratizace nikde nevyskytuje
- Možná to jen nechápu, ale proč by mělo být přijetí ústavy základní podmínkou tranzice? (s. 13), nemůže jít o tranzici při zachování ústavy?
- Kap. 1.1 - přinejmenším některé ze zde uvedených hypotéz nejsou skutečnými hypotézami (jde spíš o výzkumné teze či otázky), jednak proto, jak jsou formulovány („víceméně neúspěšný proces“, „negativně ovlivňují výsledek“, „problematická úloha“), jednak proto, že vlastně odrážejí už získanou znalost, existující přijímané závěry. To se pak také projevuje v závěru, kdy autorka žádnou z předložených hypotéz explicitně nepotvrzuje ani nevyvrací, pouze uvádí, že „podle původní hypotézy disertační práce se ukazuje...“ (s. 185) - uvádí se zde, zřejmě jako potvrzení předložené hypotézy č. 1, že v případě Tuniska došlo k „pozitivním změnám v rámci tuniského tranzičního procesu“, ovšem na téže straně shora se praví, že „revoluce v Tunisku vyústila přechodem k liberální demokracii...“

- Kapitola 2 Teoretické zakotvení výzkumu předkládá důležité pojmy, typologie a podobně v rámci teorií, na které se autorka odvolává, čtenář by však mohl ocenit po předložení různých pohledů a přístupů závěrečně jasnější vymezení teoretického rámce používaného nadále autorkou
- Str. 26, třetí odstavec – výčet klíčových faktorů demokratizace/tranzice – zvláště některé z uvedených jsou v práci řešeny jen velmi povrchně (např. kultura a náboženské tradice) – je ale třeba uznat, že při důkladném pohledu na všechny uvedené prvky by šlo o úplně jinou práci
- V práci bych očekával hlubší komplexní analýzu nových ústav obou zemí, zejména pak té egyptské z roku 2012, která se stala jedinou zásadnější realizací ambicí islamistických hráčů
- V případě Egypta není nijak systematicky pojednáno postavení armády v egyptské ekonomice, privilegia jejích příslušníků, nástroje a mechanismy udržování vlivu. Přitom ekonomické zájmy jsou zřejmě hlavní motivací armádních špiček. V češtině existuje např. relevantní studie Heleny Burgrové „Hrdina povstání? Příběh egyptské armády v revolučním Egyptě“ (2013).
- 35 (kap 2.2.5) – je slíbena „zevrubná empirická analýza všech faktorů tuniské a egyptské tranzice“ kvůli komparaci – to úplně nekoresponduje s jistou (ovšem pochopitelnou) povrchností příslušných kapitol
- 71-76 – zde je pojednáván politický program MB z roku 2005, proč se nepracuje přímo s textem programu, který je volně k dispozici, ale pouze se sekundárními zdroji?
- V kap. 5.1.3 autorka odkazuje na Ghannúšího díla, vystačí si však jen se sekundárními zdroji.
- Název kap. 6.1 není vzhledem k jejímu obsahu zcela odpovídající
- V kap. 6.1 a 6.2 se dostává disproporčně příliš prostoru „ženské otázce“, egyptská ústava 2012 (kap. 6.2) obsahovala řadu možná i významnějších kontroverzních článků. Zdá se mimochodem, že autorka ani nepracovala se samotným textem ústavy 2012, vystačila si se sekundárními zdroji.
- Str. 113 – v prvním odstavci jsou uváděny další informace o výsledcích voleb do tuniského Konstitučního shromáždění, proč se neobjevily už dříve na straně 109, kde jsou výsledky pojednávány?
- V kap. 8.2 se pracuje s daty např. Arab Barometer nebo Freedom House, chybí zde však příslušné odkazy, zřejmě je opět čerpáno ze sekundárních zdrojů (mimochodem, skutečně se „všichni oslovení shodli na tom, že demokracie představuje nejlepší politický systém“, jak se praví na str. 157? Zvláště v případě některých zemí je takový výsledek jen těžko představitelný).
- 170 – „Klíčovou otázkou zůstává, kde v případě politického islámu existuje hranice mezi extremismem a moderátním postojem.“ – Na takovou otázku lze nějakým způsobem odpovědět pouze za předpokladu, že se obě kategorie definují. To lze jen velmi těžko, takže se ani nelze autorce divit, že se o to nepokouší. Pak by se jim ale měla spíše vyhnout.

Formální aspekty

- Často chybí odkaz na zdroj, celé strany bez odkazu na zdroj (např. 136, 140 aj.), nestačí po celé jedné straně či více uzavřít odkazem, zvláště když jsou předtím uváděny velmi specifické, obecně neznámé informace
- Str. 22 – Autorka uvádí, že „V textu je jednotně dodržován anglický přepis jmen a názvů“ – není zdůvodněno proč a také to ani dobře zdůvodnit nelze, práce je psaná

česky, tedy i přepisy by měly být přizpůsobeny češtině (sharia, al-Nour, din, dunya – když už, tak dunya, infitah, Al Qaeda, Ennahda, Ansar al-Sharia atd. atd.), nadto autorka často ani neskloňuje, což je rušivé (s. 67 – „politickému úspěchu Ennahda“, s. 69 – „dojde k vymanění z jahiliya“, s. 169 „součást sharia“ apod.)

- V textu se používají anglické výrazy jako „good governance“, „cleavages“, „načrtnuté roadmap“, skutečně nemáme vhodné české ekvivalenty?
- Cizí výrazy by bylo vhodné uvádět kurzivou.
- Jde možná pouze o osobní preferenci, ale proč o sobě autorka hovoří ve 3. osobě?
- V kap. 1.2 u autorů nejsou uvedeny konkrétní práce a roky vydání
- Proč neustálé uvádění „tzv.“ před spojením „arabské jaro“ – když toto označení vadí, proč ne třeba arabské revoluce?
- 39 – „Mnozí hovoří o egyptských Svobodných důstojnících jako vládě pretoriánské.“ – Mnozí kdo? Proč není doplněn odkaz?
- 46, druhý odstavec – není uveden zdroj
- 49 – „Trabelsi“ i „Trabulsi“ ve dvou po sobě jdoucích odstavcích
- 51 – je uvedeno, že na přelomu 2000/2001 existovalo 30 tisíc organizací zaměřených na činnost ve veřejném prostoru. Zdroj?
- 51 – „Mahalla al-Kubra“ – správně „al-Mahalla al-Kubrá“
- 87 – Informace o zatýkání sympatizantů Nahdy není doplněna uvedením zdroje.
- 102 – není uveden zdroj u dat v prvním odstavci
- 116 – „Zároveň prostřednictvím tuniských novinářů vyšlo najevo, že americké velvyslanectví v Tunisu varovalo...“ – není uveden zdroj.
- 118 – chybné odkazování v posledním odstavci – jde o stať autorky Diny Hosni z editované knihy.
- 127 - Chybí uvedení zdroje u prvního odstavce
- V závěru (kap. 10) na řadě míst chybí odkazy na použité zdroje (jen pro příklad u registrovaných/neregistrovaných voličů v tuniských volbách, str. 192).

Faktická/obsahová rovina

- Str. 12 – „režim...nedovolil jakoukoli participaci [islamistům]“ před revolucí – to je příliš kategorické a není to pravda, sama autorka později uvádí kandidatury MB na cizích kandidátkách před rokem 2011
- Str. 14 – z některých míst se mi zdá, že vyplývá (např. 14, 63), že autorka vidí salafistické strany mimo rámec islamismu, to by nedávalo smysl – v každém případě práce neobsahuje žádné důkladné vymezení těchto dvou pojmů, jakož i dalších, jako extremismu (osobně před jeho používáním varuji, jeho význam je velmi relativní, zatížen etnocentrismem atd., i když vím, že se i v odborné literatuře vyskytuje hojně, je však třeba jej definovat), islámského radikalismu, islámského fundamentalismu atd.
- Není úplně namístě tvrdit, že Ibn Chaldún „se zabýval typy vládnoucích režimů v regionu MENA“ (s. 36), nechápu následné uvedení Ibn Chaldúna do souvislosti s modernizační teorií
- 40 - proč se neuvede, odkdy Ben Alí vládl?
- 43 – zde nejde o kritiku, bylo by možné v kapitole o egyptských univerzitách prozkoumat výrazné zvýšení platů vysokoškolským učitelům, ke kterému došlo na konci první dekády ze zřejmého důvodu?
- 45 – „šíření revoluční nálady prostřednictvím sociálních sítí představuje klíčový aspekt překotné první fáze arabského jara v Tunisku a Egyptě“, dále se na str. 56 píše, že „Twitter či Facebook měly hlavní podíl na úspěchu demonstrací v Tunisku a Egyptě“ (přitom zde jde o součást souvětí, kde se uvádí, že internet nebyl tím

- hlavním) – rozhodně nešlo o klíčový aspekt vzhledem k penetraci daných společností potřebnými technologiemi a novými médii (viz např. Tarant, Z. (2017): *From Khaled Said to Moaz al-Kasasba: Critical Thoughts on the Role of New Media in the Arab Uprisings*. In: Křížek, D., Záhořík, J. (eds.): *Beyond the Arab Spring in North Africa*. Lanham: Lexington Books, s. 83-106.
- 48 – „tuniská konstituční tradice...od roku 1860“ – základní pakt byl přijat roku 1857
 - 49 - Leila Trabelsi byla nepochybně důležitou postavou „privatizace“ tuniské ekonomiky, stálo by za to podívat se na celý klan
 - 51 „Egyptská střední třída poté přistoupila k myšlenkové mobilizaci...“ – podle mého soudu nepatřičná generalizace
 - 52 – hovoří se o „Hnutí Khaleda Mohameda Saeeda“ – nešlo o hnutí
 - 39 – uvádí se, že Násir tím, že přistoupil kromě jiného k agrární reformě, přispěl k vytvoření oligarchické sociální struktury - to nedává smysl, i když agrární reforma nenaplnila zcela očekávání, přesto významně posílila práva chudých rolníků a omezila vlastnictví půdy velkým vlastníkům
 - 39 – v odstavci věnovanému období 1970-90 se hovoří o vládnoucí straně Neo Destour, přitom ta byla už v roce 1964 přejmenována na *al-Hizb al-ištiráki ad-dustúri*
 - V kap. 3 se objevuje řada odkazů na Maroko, autorka s ním má bohatou zkušenost, ale je to nutné?
 - 50 – kdy došlo ke zmíněné privatizaci 312 státních podniků?
 - 58 – „V jistém ohledu nebyl [Ben Achour] přímo svázán s Ben Aliho režimem...“ – co to znamená?
 - 59-60 – liší se zde název uváděné instituce: „komise“ na str. 59, „autorita“ na str. 60, na str. 59 se hovoří o parlamentních volbách, na str. 60 o volbách do konstitučního shromáždění
 - 62-63 – hovoří se zde o zásahu Nejvyššího správního soudu (byl to Nejvyšší ústavní soud), kterým měl být rozpuštěn parlament. Jde o zcela zásadní věc, autorka by měla v daném místě uvést, že se jí ještě bude zabývat v dalším textu (podobně tato kapitola neobsahuje zmínku o zásadním datu 22. 11.2012)
 - 63 – dva závěrečné odstavce uvádějící výsledky voleb obsahují řadu faktických chyb a jsou nepřehledné, nesprávně jsou uvedeny volební zisky, celkové počty mandátů, také je třeba hovořit o Straně svobody a spravedlnosti, ne o MB
 - 65 – bylo by dobré rozvést tvrzení, že se konstituční referendum 2014 neslo v duchu silné polarizace, když se hlasující vyslovili pro 98,1%
 - 69 – Násir převzal moc v roce 1954, v roce 1952 byl jedním z vícera
 - 71 – „Egypt se stal více islamistickým“ – podle mého soudu nevhodně zobecňující formulace
 - 76 – nedomnívám se, že měla autorka na mysli „emocionalismus“, spíše emocionalitu.
 - 77 – *takfír* není odstranění
 - 78 – „strategie vzdáleného nepřítele“?
 - 79 – „Během 70. a 80. let 20. století bylo islamistické hnutí v Tunisku zdaleka nejlépe organizovaným uskupením v regionu.“ Myslí se an-Nahda? MB v Egyptě bylo hůře organizované? Dále se zde uvádí, že „z hlediska jejího politického angažmá lze hovořit o tzv. prvním období od 60. let 20. století do roku 1973...“ An-Nahda přitom vznikla jako MTI v roce 1981.
 - 80 – Ghannúší „v roce 1964 odešel do syrského Damašku“, bylo by vhodné uvést, že nikoli z Tuniska, ale z Egypta
 - 82 – uvádění Sajjida Qutba jako „hlavního ideologa MB“ je zavádějící
 - 82 – „Hnutí islamistické tendence...přejalo...mezi lety 1973-79...“ Hnutí dostalo svůj název až v roce 1981. Navíc ne „islamistické“, ale „islámské“.

- 95 – „Ansar al-Sharia primárně nepředstavuje náboženské uskupení“ – s tím lze jen těžko souhlasit
- 97 – Ghad el-Thawra – ne „Revoluce zítřka“, ale „Zítřek revoluce“
- 97 – oněch 15 milionů podpisů je významně zpochybňováno
- 102 – „mladou protestující ženu svlečenou do půli těla fyzicky a slovně napadli zasahující policisté“ – původně oblečenou ji odhalili právě až zasahující příslušníci bezpečnostních složek
- 108 – v druhém odstavci se uvádí odstoupení Ghannouchiho z pozice předsedy vlády. Bylo by vhodné uvést, že šlo o Muhammada Ghannouchiho, méně znalý čtenář by jej mohl zaměnit za v práci často uváděného Rášida.
- 109 – opět chyby v uváděných volebních výsledcích, volební účast nebyla 90, ale 52%, Nahda nezískala 40% odevzdaných hlasů.
- 110 – ve druhém odstavci se uvádí, že „střední třída se začala postupně upínat k oživení islámu během posledních let Ben Aliho vlády“, níže se to pak dokládá počty přihlášených do islámských studijních kurzů. Tyto počty jsou však příliš nízké na to, aby ospravedlňovaly předcházející zobecnění.
- 110 v druhém souvětí posledního odstavce přebývá adjektivum „islámským“.
- 111 – Chokri Belaid a Mohamed Brahmí byli zavražděni až v roce 2013, nemohlo jít o „bezprostřední“ důsledek hrozeb, jimž měla Nahda čelit po převzetí moci.
- 114 – odpadlictví nebo odpadnutí od islámu se nazývá *ridda*, nikoli *takfír*
- 116 – „Brahmiho zavraždění se prakticky překrývalo s egyptskými protesty volajícími po odstoupení prezidenta Mohameda Morsiho z funkce.“ – nikoli, Mohamed Brahmí byl zavražděn až 25. července 2013.
- 118 – v prvním odstavci je zmiňována predikce vývoje politického kurzu Nahdy po roce 2014. Vzhledem k tomu, že je to už 4 roky, možná by stálo za to nabídnout byť jen velmi stručnou odpověď.
- 125 – Mohamed Mehdí Ákef byl v roce 2005 nejen „jednou z předních postav hnutí“, byl také formálně nejvyšším vůdcem (*al-muršid al-’ám*) hnutí
- 125 – MB zcela jistě neovládlo proces tranzice mezi říjnem 2011 a lednem 2012, jak se zde uvádí. Hegemonem byla armáda. – Autorka to nakonec sama popírá na str. 194, kdy říká, že „po dobu více než jednoho roku si egyptská armáda držela monopol nad klíčovými rozhodnutími týkající se veřejné sféry a politického života v zemi.“
- 126 – chybně uvedený zisk koalice vedené Stranou svobody a spravedlnosti (na str. 174 je uvedena správná hodnota)
- 131 – u volebních výsledků v Egyptě (pokolikáté už uváděných?) uvádí autorka zisk strany an-Núr 120 křesel, na straně 63 uvádí 123 křesel, v každém případě šlo o zisk celého Islámského bloku, strana an-Núr získala 107 křesel.
- 134 – nelze asi říci, že MB zcela chyběla vize a politický program (3. odstavec), spíše jde o vágnost tohoto programu
- 141 – proč autorka přesně neurčí konkrétní článek ústavy 2012, o kterém hovoří? Jde o článek 219. Mezi principy islámské jurisprudence (*usúl al-fiqh*) mimochodem nepatří pouze Korán a sunna. Nejsem si také jistý, v čem mělo spočívat ono „vyvážení ponechání ústavního článku 2“ (str. 142), spíše článek 2 doplňuje tím, že vysvětluje pojem „principy islámského práva“. Článek 219 je možná více zajímavý tím, že explicitně zmiňuje sunnitskou tradici.
- 144 – Protesty po Morsiho listopadových deklaracích lze těžko označit za „všelidové“.
- 152 – „islamistické probuzení“? Nebo „islámské probuzení“? Na str. 153 pak spíše dosazení „islámské vlády“, ne „islamistické vlády“.

- 153 – „islám regionu severní Afriky dominoval od 7. století“ – byl zde v 7. století přítomen, zatím však nedominoval. Islám byl podle autorky „katalyzátorem odporu“ – vůči čemu?
- 153 – bez nějakého vysvětlení se zde najednou začíná pojednávat o islámském fundamentalismu, aniž by přitom byl tento jev definován. Autorce, zdá se mi, splývá s islamismem.
- 156 – Je pravda, že výzkumy před rokem 2011 dokládaly podporu demokratickým hodnotám a normám, ovšem ne v celém arabském světě.
- 163 – O co se opírá tvrzení, že „Egypt disponoval více kreativní občanskou společností než Tunisko“?
- Kapitola 8.2 je jako celek z hlediska obsahu poněkud nepřehledná, nadto se tu opět opakuje řada informací uvedených dříve.
- 168 – ve třetím odstavci se nabízí v případě tzv. zjevených náboženství odkázat na příslušné články ústavy z roku 2012
- 168 – formulace „Záměr ustavit náboženskou tyranii“ je zjevně nemístně etnocentrická
- 169 – „...diskriminuje menšiny, včetně žen a Koptů“ – ženy jsou menšinou?
- 170 – „Pákistánská odnož“ Muslimského bratrstva?
- 182 - zde autorka podle mě správně uvádí, že „Muslimské bratrstvo nedokázalo naplno rozvinout své mocenské ambice z důvodu nepřátelského postoje armády i dalších státních institucí; upřednostňovalo změnu, nikoli případné zakonzervování stávajících poměrů, nicméně nemělo sílu uvést svůj záměr plně do praxe.“ – na str. 142 i jinde však činí pouze MB odpovědným z nezdaru v naplňování vlastní politiky.
- 188 – „Klíčovou roli v přípravě lidového povstání sehrála egyptská mládež, přestože k němu vedly primárně socioekonomické důvody.“ – Jde podle mého jen o zdánlivý rozpor.

Jazyková stránka

- Místy se text nečte snadno, některé větné celky jsou poněkud těžkopádné, méně srozumitelné, na místě by byla pečlivá jazyková korektura.
- 18 – „Sociologický aspekt zkoumající, zdali...“
- Autorka používá adjektivum „moderátní“ – proč ne umírněný? Mimochodem takový „umírněný islám“ je dosti vágní kategorie, které je rozhodně lepší se vyhnout, použití cizího výrazu to nevylepší
- 40 – „Byrokracie spojená s jurisdikcí a klientelistickým soupeřením byla nahrazena ideologickým pnutím.“ Význam?
- 44 - „prostřednictvím demografických trendů, zejména mládeže...“
- 47 - „Pouze nepatrné změny přijaté dotyčnými režimy v Tunisku a Egyptě měly přispět k uspokojení západních požadavků citlivého charakteru, přičemž vzájemné relaci se světovými, resp. Evropskými mocnostmi nadále dominovala témata regionální důležitosti.“ – důsledek překladu z cizího jazyka? Proč to tedy není přímá citace?
- 50 - „Tuniská střední třída se těšila relativní prosperitě, zatímco pracující vrstvy a zemědělci čelili převážně represi.“ Prosperita vs represe?
- 55 - „...souvisí s hněvem mladé generace včetně vysoké nezaměstnanosti“
- 62 – „MB a bývalá vládnoucí strana NDP, kterou následně čekalo oficiální rozpuštění, stanuly v čele kampaně s poměrně dobrými argumenty podporujícími dodatky představené Výborem, která cílila především na podobu anti-islamistické ústavy,

- nicméně se stala předzvěstí dlouhé tranzice s nejistým výsledkem...“ – je to nesrozumitelné, navíc MB že by mělo být proti „islamistické ústavě“?
- 67 – „pevnost tamějšího politického systému, která bude po nějaký čas nepochybně trvat.“ Nepochybně po nějaký čas?
 - 153 – „Současné přístupy vycházejí především z Islámské revoluce v Íránu a opětovného uplatnění náboženství ve veřejné sféře mnoha islámských zemí, tj. ucelené a mnohorozměrné povahy islamistického znovuoživení.“
 - 178 – „V tomto smyslu politický islám nepředstavuje skutečný problém, nýbrž vskutku obtížnou výzvu.“ – Jde o bezobsažné sdělení. Podobně na téže straně: „Další vyhlídky spojené s konsolidací tuniské demokracie budou v neposlední řadě záviset na dalších regionálních i domácích faktorech.“
 - 189 – „Způsob použití síly během událostí tzv. arabského jara 2011 v Tunisku lze označit za minimální, v Egyptě jako proměnlivý.“ – Minimální/proměnlivý způsob?

Sdělení/pasáže, kterým nerozumím a otázky k diskuzi

- 16 - „arabskému jaru...chybí...agenda pro celou ummu“ – Proč by měla chybět? Nešlo o islámské revoluce, byť se to tak snažili prezentovat třeba v Íránu.
- 17 - „vše popsané přitom vychází přímo z nitra arabské společnosti, jedná se o zcela přirozený proces sociální a kulturní změny, o čemž svědčí mj. skutečnost, že na demonstracích během revoluce v Tunisku i Egyptě se neobjevovala antiimperialistická a antisionistická hesla“ - ?
- 18 – „oslabení egyptské armády během etapy bezprostředně po ukončení antimubarakovských protestů přispělo k urychlení realizace programu MB o 7 až 10 let“ – na základě čeho takový odhad? Kromě toho armáda oslabila pouze zdánlivě a autorka také v práci několikrát konstatuje, že MB vlastně žádný program kromě samotné ústavy nerealizovalo.
- 20 – „Proto lze za skutečný paradox označit hojně užívané spojení „islamistické strany“, jelikož se jedná o zjevné metodologické pochybení, vhodnější by z hlediska islámské politické doktríny bylo důsledné dodržování pojmu „islámská strana“ či „muslimská politická strana“ – proč to zde autorka uvádí, když sama z dobrých důvodů používá „islamistickou stranu“, je to náš odborný termín, proč bychom si měli vnucovat emickou perspektivu?
- 55 - „Mnozí badatelé...opomenuli skutečnost, že arabský svět není vyloučen z procesu modernizace a za jedinou možnou alternativu autoritářského režimu chybně považovali posílení náboženského aspektu v politice, tj. vzestup islamistických stran, jejichž dogma však stojí v přímém rozporu s demokratickými principy.“ – jistě, jde o citaci, nebo tedy parafrázi, ale proč je zde uvedena, když na zmíněné predikci není rozhodně nic chybného, bylo to zřejmé před revolucemi a vývoj to potvrdil?
- 56 – „Jednoznačně překvapivé je nezapojení islamistického proudu do všelidových protestů...“ - Jednak tím pádem asi nemohlo jít o „všelidové“ protesty, ale především se mi váhání třeba MB nejví jako překvapivé. Nemělo hnutí všechny důvody k opatrnosti?
- 57 – co je „sekulárně-islamistické rozdělení“ uváděné u monarchií?
- 67 – nerozumím sdělení: „Roli, kterou v marockém případě sehrávala monarchie, v Tunisku převzalo odborové hnutí; arbitrem se staly armádní kruhy.“
- 82 – „Většina členů tuniské islamistické obce mainstreamová hnutí...kritizovala z důvodu jejich ortodoxního výkladu náboženských textů, holistického přístupu a zjednodušujících myšlenek změny.“ – to by jistě bylo vhodné rozvést, co je kupříkladu „ortodoxní výklad textů“?

- 94 – „...tuniské Ministerstvo vnitra koncem srpna 2013 označilo [Ansár aš-šarí'a] za teroristickou organizaci vykazující četnou praktickou i symbolickou podobnost s Ben Aliho režimem.“ Co si představit pod „četnou praktickou i symbolickou podobností“?
- 96 – „smíření demokracie s islámským konceptem“ – co je „islámský koncept“?
- 111 – Proč Mali?
- Zarazilo mě, že autorka vůbec v kap. 7.3 nezmiňuje roli kvartetu národního dialogu.
- 117 – „...které nevyústily v konstituční změnu...což se promítlo do okamžitých konstitučních změn...“ – jde o pasáž ve třetím odstavci, kde se zmiňují revoluce ve východní Evropě. Není to protimluv?
- 124 – „Ústavní soud pak revoluční období ohraničil uspořádáním voleb do obou komor parlamentu a volbami prezidentskými. Tímto krokem bylo potvrzeno, že Morsimu nenáležela autorita k vydávání jakýchkoli konstitučních deklamací.“ – Tomu nerozumím, stanovení voleb řeší kompetenční otázky?
- 125 – „...lze hodnotit jako mylný mj. výrok tehdejšího amerického ministra zahraničí Johna Kerryho, který Muslimské bratry označil za zloděje revoluce dětí Tahríru.“ Šlo o výrok rozhodně zjednodušující, je však jednoznačně mylný, víme-li, které složky společnosti hrály zásadní úlohu v prvních dnech revoluce?
- 128 – „Zároveň [armáda] pro započetí přímé demokratické tranzice potřebovala...“ – Z čeho autorka usuzuje, že si armádní špičky přály demokratickou tranzici? Sama jinde v práci zmiňuje ekonomické postavení armády, její privilegia...
- 133 – „Navzdory těmto četným kontroverzím byl dosazen [Mohamed Morsi] do čela politického výboru MB...“ – skutečně jsou v daném diskurzu výše uvedené Morsiho projevy kontroverzní?
- 142 – MB po roce 2011 „jednoznačně prokázalo svou neukotvenost z hlediska zavádění vlastních myšlenek politického islámu do praxe.“ – Samozřejmě hnutí chyběla větší politická praxe, podstatnější však byly překážky kladené do cesty starým režimem/strukturami. Za rok a půl nelze dosáhnout zásadních výsledků ani ve stabilním politickém prostředí.
- 150 – MB podle autorky „prokázalo, že ze své podstaty představuje autoritářské hnutí neschopné přiznat vlastní chyby včetně těch zásadních, jichž se během egyptského porevolučního vývoje 2011 dopustilo.“ Samozřejmě lze souhlasit s tím, že islamistická hnutí nejsou z podstaty významně nakloněná pluralismu či liberálním hodnotám v západním pojetí. Nakolik však byla konkrétní politika MB/SSS utvářena tlakem starých struktur, SCAFem, justicí? Nebyly kroky MB/SSS od podzimu 2012 do léta 2013 hrou vabank pod tlakem okolností, kdy svou roli sehrála i „mentalita obléhaného“ ustavená za dlouhých dekád persekuce? Dále autorka říká, že MB „nebylo dostatečně revolucionářské; uzavřelo dohodu s Nejvyšší radou ozbrojených sil, přestože se proti ní mělo z principu vymezit...“ - Mohlo ale dělat něco jiného v situaci, kdy skutečným pánem situace byla armáda?
- 151 – MB „nedokázalo fungovat jako moderní politická síla současnosti.“ Jaké atributy má mít taková „síla“? Kdo jí může být v egyptské heterogenní politické realitě?
- 153 – Následující tvrzení by bylo třeba rozvést, osobně mu nerozumím: v případě vzestupu islamistických hnutí se „nejedná o přirozenou reakci jednotlivých muslimských komunit usilujících o vytvoření vlastního, domorodého modelu spojeného s islámem v moderním světě...“
- 156 – „překrucování základního porozumění islámským textům“ – co je „základní porozumění“?
- 178 – v případě Egypta „...vnitropolitický svár může vyústit k přímému zásahu armády a jejímu aktivnímu vstupu do politiky, přestože sama není této myšlence

nakloněna.“ – Armáda byla přece po celou dobu hlavním politickým hráčem, není to tak?

- 186 – MB „nebylo schopno opustit své extremistické kořeny...“ – v čem spočívá onen extremismus?
- 196 – Tunisko oproti Egyptu podle autorky zvýhodňovala početnější střední třída, větší gramotnost, apolitická armáda. Nalezla by ještě další pozitivní atribut?
- 198 – S oním „realistickým obrazem“ zprostředkovaným třeba právě al-Džazírou, aniž bych se chtěl zastávat kohokoli v tomto sporu, to není tak jednoduché. Stačilo v době vrcholného revolučního dění v Egyptě i jinde v regionu porovnávat zpravodajství anglické a arabské mutace této stanice.

V Plzni 13. 8. 2018

Mgr. Daniel Krížek, Ph.D.

